

Suudi Arabistan-İran Görüşmeleri: Motivasyonlar, Çıkmazlar ve Muhtemel Senaryolar

ALİ NEJAT
3 KASIM 2021

(Bu metin Arapça orijinal versiyonundan tercüme edilmiştir.)

Özet: İran İslam Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan arasındaki diplomatik ilişkiler, Ocak 2016'da Suudi Arabistan'ın Şii din adamı Nemr Bakır En-Nemr'i idam etmesinin ardından Suudi Arabistan'ın Meşhed'deki Konsoloslukuna İranlı protestocular tarafından saldırı gerçekleştirilmesinden bu yana kesilmişti. İki ülke arasında yaşanan siyasi ve diplomatik ihtilaflarla geçen 6 yıllık sürecin ardından son aylarda Tahran ile Riyad arasındaki ilişkilerde büyük bir sükûnet görülüyor. Suudi Arabistan ve İranlı yetkililer son aylarda karşılıklı olarak olumlu açıklamalar yapıyor. Söz konusu iki bölgesel gücün birbirine karşı olan yaklaşımlarında beliren değişimde, yerel, bölgesel ve uluslararası dinamikler etkili oluyor. Bu dinamikler, iki ülke arasındaki gerilimi düşürürken, krizlerin aşılmasına da katkı sunuyor. Karşılıklı çıkarlar ve her iki ülkenin de güvenliğe duyduğu ihtiyaç göz önüne alınarak Nisan ile Eylül ayları arasında İran ile Suudi Arabistan tarafından Irak'ın ev sahipliğinde ilişkilerin düzeltilmesi için 4 müzakere oturumu gerçekleştirildi. Irak'ın başkenti Bağdat'ta düzenlenen bu 4 müzakereye rağmen karşılıklı güvensizlik, iki tarafın da taviz vermek istememesi ve bazı bölgesel güçlerin gösterdiği muhalefet nedeniyle Ortadoğu'nun bu iki önemli ülkesi arasındaki müzakerelerde henüz ciddi bir ilerleme kaydedilemedi. Bu çalışma mevcut durumun itici gücünü ve İran İslam Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan Krallığı arasındaki müzakerelere ilişkin gelecek senaryolarını ortaya koymaya çalışacaktır.

Giriş

İran-Suudi Arabistan ilişkileri, 1979 yılındaki devrimin başarılı olması ve İran'da İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana çeşitli değişimler geçirdi. Bu tarihten sonra iki ülke arasındaki ilişkilerin her iki ülkedeki iç gelişmeler ile bölgesel ve uluslararası gelişmeler ekseninde yardımlaşma, rekabet ve çatışma olmak üzere 3 sürece ayrıldığını söylemek mümkündür. Bu süreçler, iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini belirlemiştir.

Ocak 2016'da Suudi Arabistan'ın Şii Din Adamı Nemr En-Nemr'i idam etmesini protesto eden göstericilerin İran'ın başkenti Tahran'daki Suudi Arabistan Büyükelçiliği ve Meşhed'deki Suudi Arabistan Konsoloslukuna saldırmasının ardından iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler kopmuştu. Son yıllarda iki taraf arasında yaşanan anlaşmazlık ve gerilimler, taraflar arasındaki çatışmanın da dozunu arttırmış ve tarafları bir soğuk savaş durumuna getirmiştir. Ancak, diplomatik ilişkilerin kesilmesinin üzerinden geçen 6 yıllık sürenin ardından İran ile Suudi Arabistan arasında, Nisan 2021'den bu yana ikili ilişkiler, bölgesel ve uluslararası gelişmelerin tartışıldığı 4 müzakere oturumu gerçekleştirildi. Bu oturumlara, Irak'ın başkenti Bağdat ev sahipliği yaptı.

Son aylarda, Tahran-Riyad ilişkilerinde ciddi bir yumuşama gözlemlenmektedir. Nisan ayından bu yana geçen 7 aylık süre zarfında gerek Suudi Arabistan gerekse İranlı yetkililer tarafından ikili ilişkilere dair olumlu açıklamalar yapılıyor. Bu açıklamaların en yenisi ve belki de en önemlisi, Suudi

Arabistan Kralı Selman Bin Abdülaziz tarafından yapıldı. Kral Selman, 76. BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada, "İran önemli komşu ülkelerdendir. Gerçekleştirdiğimiz müzakerelerin iki taraf arasında güven inşa etmesini ve her iki halkın arzuladığı gibi karşılıklı sorumluluk, meşru kararlar, uluslararası kararlar, egemenliğe saygı ve iç işlerine müdahale etmeme ilkeleri çerçevesinde olumlu ilişkiler inşa etmeyi umuyoruz" dedi. İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan ise BM Genel Kurul toplantısında kapsamında gazetecilere yaptığı açıklamada, Suudi Arabistan tarafı ile yürüttükleri müzakerelerin yapıcı bir şekilde devam ettiğini belirterek, Tahran'ın Yemen'de barışı sağlamak için dinamik öneriler sunduğunu ifade etti.

Dolayısıyla bu çalışma, İran ile Suudi Arabistan arasındaki müzakerelere ışık tutmaya çalışmaktadır. Çalışmada, şu sorulara cevap verilmeye çalışılacaktır: Diplomatik ilişkilerin kesilmesinden 6 yıl sonra İran ile Suudi Arabistan'ı bu müzakerelere iten sebepler nedir? Taraflar bu müzakereler için ne kadar hazırdır? Tahran ile Riyad arasındaki müzakerelerde ilerleme kaydetmenin önündeki engeller nelerdir? Ve son olarak; müzakerelerin devamı ve ikili ilişkilerin geleceği için tasavvur edilmesi mümkün olan senaryolar nelerdir?

Suudi Arabistan-İran Müzakerelerinin Sebepleri ve Temel Dinamikleri

Suudi Arabistan ile İran arasında gerçekleşen 4 müzakere turu, her iki tarafın da ikili ilişkilerdeki gerilimi azaltma ve krizleri sonlandırmaya yönelik arzularını ve buna duydukları ihtiyacı ortaya koymaktadır. İki tarafın birbirlerine karşı olan yöntemlerini değiştirmesi ve gerilimi azaltarak krizlere son vermesi noktasında yerel, bölgesel ve uluslararası etmenler etkili olmaktadır.

Tahran tarafının Riyad ile müzakerelere girişmesindeki en önemli iç sebeplerden biri yaşadığı ekonomik krizden çıkmaktır. Zira İran ekonomisi, yaklaşık 3 yıldır ciddi bir gerileme içindedir. Ülkedeki Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) son yıllarda ciddi bir düşüş kaydetmiştir. Bu konudaki en güncel açıklamalardan birini Eylül 2021'de yapan İran Ticaret Odası Başkanı Gulam Huseyn Şafii, "İran'ın GSMH'si şu anki kura göre 2017 yılında 445 milyar dolarken, yüzde 57 oranında azalarak 2020 yılında 191 milyar dolara gerilemiştir. İran'daki GSMH'de 2017 ile 2020 yılları arasında görülen gerileme, İran'ın dünya ekonomileri arasında 26'ncı sıradan 51'inci sıraya gerilemesine sebep olmuştur."¹

Bunun yanı sıra İran'daki enflasyon, ABD Eski Başkanı Donald Trump'ın nükleer anlaşmadan çekilmesinin ardından sert bir yükseliş gösterdi. İran İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, İran'daki enflasyon oranı Ağustos 2021'de yüzde 45,2'ye ulaştı.² Bu oran, 1994 yılındaki yüzde 49,4'lük enflasyon oranının ardından görülen en yüksek enflasyon oranıydı.

ABD'nin 2018 yılında nükleer anlaşmadan çekilmesi ve yaptırım uygulamasının ardından İran ekonomisi büyük zarar görürken, petrol ihracatında ve İran riyalinin değerinde büyük bir gerileme görüldü. Nükleer anlaşmanın imzalandığı 2015 yılında 1 dolar 32 bin İran riyaliyken, ABD'nin anlaşmadan çekilmesi ve İran'a yaptırım uygulamasının ardından 1 dolar 275 bin riyal seviyesini gördü. İran Eski Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, yaptığı bir açıklamada, İran'ın yaptırımlar yüzünden 3 yılda 150 milyar dolarlık bir zarara uğradığını söylemişti.³ Bununla birlikte, yeni tip Koronavirüs (Covid-19) salgınıyla da İran'ın hissettiği ekonomik baskı arttı. Salgın, zaten zor durumdaki İran ekonomisine büyük bir darbe indirdi. Son yıllarda İran'da yaşanan ekonomik krize bağlı olarak yükselen enflasyon, ülkenin çeşitli kentlerinde halkın öfkeli protestolarına sebep olurken, bu protestolar İran'a olumsuz siyasi, toplumsal ve ekonomik etkiler bıraktı.

Bütün bunlara ek olarak, ekonominin hızla kötüye gitmesi yüzünden İran, ekonomik kaynaklara şiddetle ihtiyaç duyuyor. Bu sebeple Tahran yönetimi, uluslararası yaptırımların etkisini Viyana müzakereleriyle azaltmaya çalışırken, buna paralel olarak Suudi Arabistan ile yaşanan gerilimleri azaltmak için müzakerelere girişiyor. Tahran, bu müzakerelerle Riyad'ın nükleer anlaşmaya ilişkin olumsuz tavrından vazgeçmesini umuyor.

Bölgesel çapta ise Tahran'ı müzakerelere iten temel sebeplerden birinin Arap ülkelerinin İsrail ile normalleşme sürecini durdurmak ve başta İran'a komşu ülkeler olmak üzere İsrail'in bölge ülkeleri üzerindeki etkisini kırmak olduğu söylenebilir. Zira Suudi Arabistan, bölgede yalnız bir ülke olmamakla birlikte Arap ve İslam ülkeleriyle iyi ilişkilere sahip. Bu da İsrail-Suudi Arabistan ilişkilerinin normalleşmesinin sadece bu iki ülke arasındaki ikili ilişkilerle sınırlı kalmayacağı ve başka Arap ülkelerinin de tedrici olarak İsrail ile ilişkilerini normalleştirerek iş birliği alanını genişletmesi anlamına gelebilir. Dolayısıyla İsrail'in Suudi Arabistan ile ilişkilerini normalleştirilmesi ve İran sınırında var olarak muhtemel bir bölgesel savunma yapısının içinde olması, ek olarak Tahran'a tehdit arz etmesi İran'ın bölgede yalnızlaşmasına ve komşu ülkelerle ilişkilerinin zayıflamasına, böylelikle bölgedeki güç dengelerinin İran aleyhine değişmesine sebep olabilir. Böyle bir durum Tahran'ın uyguladığı politikayla taban tabana zıt olacaktır. Bu noktada, Tahran'daki askeri ve siyasi yetkililer İsrail'in bölgeye girmesine karşı birçok kez uyarılarda bulunmuş ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile Bahreyn'in İsrail ile ilişkilerini normalleştirerek karşılıklı olarak Büyükelçiliklerini açmalarını eleştirmişlerdi. Bölge ülkelerinin İsrail ile normalleşmesi meselesi Bağdat'ta yapılan 4 müzakerede de gündeme gelmişti.

İran'ı müzakerelere iten uluslararası dinamiklerden birinin ise bölgesel meselelerin çözümünde iyi niyet göstermek suretiyle Viyana müzakereleri için Suudi Arabistan'ın desteğini kazanarak ABD ve Avrupalı ülkeleri etkilemeye çalışmak olduğu söylenebilir. Tahran yönetiminin Suudi Arabistan

ile müzakerelerden beklentisi, nükleer programı etrafındaki ihtilafları gidererek uluslararası yaptırımları hafifletmektir. Bu sebeple İran'ın nükleer programı önündeki engellerden birinin başta Suudi Arabistan olmak üzere bölgesel güçlerin duyduğu endişe olduğu söylenebilir. Zira Suudi Arabistan, birçok kez Tahran ile Washington arasında Viyana'da süren nükleer müzakerelere katılmayı istemiş, Tahran tarafı ise Riyad'ın meseleyle alakası olmadığı gerekçesiyle bu talebi reddetmişti.

İran'a göre nükleer müzakerelere başka ülkelerin de katılması müzakerelerin tıkanmasına sebep olacaktır. Bu yüzden Suudi Arabistan ile ayrı müzakereler yürüterek Viyana sürecini hızlandırmaya çalışmaktadır. Suudi Arabistan ile yürütülen ayrı müzakereler, İran'ın ciddiyetini ortaya koyarak Suudi Arabistan tarafını Viyana müzakereleri ile ilgili talebinden vazgeçirebilir. Zira Riyad'ın bu müzakerelere katılması anlaşmayı engelleyerek İran'ın nükleer programının önüne yeni şartlar koyabilir. İran-Suudi Arabistan müzakerelerinin nükleer program meselesinin çözümünü hızlandıracağını söylemek mümkün. İki taraf arasında Bağdat'ta düzenlenen ilk müzakere oturumunda İran yönetimi, ABD'nin nükleer anlaşmaya dönüşüne ilişkin müzakereler için Suudi Arabistan'dan destek istemişti.

Suudi Arabistan açısından da İran ile müzakerelere girilerek gerilimi düşürmek için 3 temel başlık mevcut. Yerel sebepler noktasında Suudi Arabistan'ın hedefi, İran ile gerilimi azaltıp ikili ilişkileri yeniden başlatmak, böylelikle Covid-19 salgınının yanı sıra petrol üretiminin azaltılması ve Yemen'deki savaş yüzünden yaşanan ekonomik zorlukları azaltmaktır. Covid-19 salgını nedeniyle ekonomiye art arda inen darbeler, salgına bağlı olarak petrol üretiminde yaşanan düşüş ve Yemen savaşının getirdiği ağır ekonomik yük, dünyanın en büyük petrol üreticisi konumundaki Suudi Arabistan'ı zor duruma sokmuştur. Yaşanan ekonomik krizler yüzünden Suudi Arabistan, petrol, hac ve umreden büyük gelirler elde eden bir ülkeden, bölge ülkelerine hibeler sağlamak zorunda kalan bir ülke hâline dönüştü.⁴ Ayrıca öyle görülüyor ki Suudi Arabistan'ın ekonomik gelirinin düşüşü yalnızca petrol üretiminde yaşanan problemlerden kaynaklanmadı. Petrolün yanı sıra turizm dahil çeşitli gelir kalemlerinde önemli düşüşler yaşandı. Gelir kalemlerindeki düşüşün sebep olduğu ekonomik kriz, Suudi Arabistan hükümetini son zamanlarda ciddi bir şekilde azalan para stoklarına yöneltti. Covid-19'a bağlı olarak gelirlerin azalmasının gölgesinde hükümet, "acı verici" olarak nitelediği bir dizi önlemler almak zorunda kaldı.

Öte yandan, Uluslararası Para Fonu (IMF), büyük ölçüde petrol gelirlerine dayanan ekonomisinde gerekli reformları yapmaması halinde 2035 yılına kadar Suudi Arabistan'ın sahip olduğu mali kaynaklarda büyük bir daralma olacağına dair ülkeyi uyardı. Bu durum, Suudi Arabistan'ı sallantıda olan ekonomisini desteklemek için bazı sınırlı seçeneklere yöneltmek zorunda bıraktı.

Zira, Velihaht Prens Muhammed Bin Selman'ın son yıllarda ciddi bir şekilde pazarladığı ekonomik gelirlerin çeşitlendirilmesi projesi şu ana kadar başarı elde etmekten uzak kaldı. Bin Selman, kendisi açısından büyük siyasi önem taşıyan ekonomik ve toplumsal projelerini uygulamak için büyük maliyetler içine girmektedir. Bununla birlikte Suudi Arabistan ekonomisini petrole dayalı olmaktan kurtarmak ve ülkeyi bölgesel bir ekonomi merkezine dönüştürmek için başka projeleri de bulunmaktadır. Bütün bunların gerçekleşmesi için ise dış yatırıma büyük ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, Bin Selman'ın belirlediği 2030 vizyonu, Neom projesi ve diğer ekonomik adımların Yemen savaşının getirdiği ekonomik yükler altında uygulanması pek mümkün gözüküyor. Zira savaşın getirdiği ağır yük, Suudi Arabistan'ı para stoğuna başvurmak zorunda bıraktı. Bunun sonucunda Nisan 2021'e kadar söz konusu stokta aylık yüzde 1,8 oranında azalma görüldü. Suudi Arabistan'ın para stoğu bu süreçte 8,2 milyar dolar azalarak 440,75 milyar dolara geriledi. Suudi Arabistan'ın Mart 2021'e kadar sahip olduğu döviz stoğu 448,95 milyar dolar civarındaydı. Suudi Arabistan Merkez Bankası verilerine göre, Nisan ayında yaşanan bu azalma, 2010 yılında döviz stoğunun gördüğü 438,4 milyar dolar seviyesinin ardından son 10 yılda görülen en düşük seviye oldu.⁵ Batılı kaynaklarda yer alan bazı raporlara göre, Yemen savaşının Suudi Arabistan'a getirdiği maliyet, günlük 150 milyon dolara ulaştı.⁶ Söz konusu raporlara göre Suudi Arabistan, savaş nedeniyle toplamda 100 milyar dolarlık bir zarara uğradı.⁷ 2030 projesinin gerçekleştirilmesi için siyasi ve ekonomik istikrara duyulan ihtiyaç göz önüne alındığında, Riyad yönetiminin siyasi gerilimleri azaltarak, ekonomik ve güvenlik sorunlarını çözmek suretiyle istikrarı sağlamaya çalıştığı söylenebilir. İran ile gerilimi azaltmak da bu planın bir parçası olarak görülüyor.

Suudi Arabistan'ı İran ile müzakerelere iten bölgesel sebeplerin en önemlisinin Yemen'deki savaşın bitirilebilmesi için İran ile ikili ilişkilerin düzeltilmesine duyulan ihtiyaç olduğu söylenebilir. Zira Suudi Arabistan, Yemen'deki savaşta hedeflerine ulaşamamakla birlikte bu savaştan kaynaklanan çeşitli askeri, siyasi ve ekonomik zorluklarla karşılaştı. Dolayısıyla, Suudi Arabistan'ın artık içinden çıkma yolları aradığı Yemen savaşı, Riyad yönetiminin İran ile gerilimleri azaltmak için müzakerelere girme yöneliminde anahtar bir rol oynamaktadır.

Yemen savaşı, Suudi Arabistan açısından iki yönlü bir krize sebep olmaya başlamıştır. Suudi Arabistan, Husiler tarafından insansız hava araçları ve balistik füzelerle topraklarındaki petrol rafinerileri, havaalanları ve Cazan, Necran, Hamis Maşit ile başkent Riyad'daki askeri üslere düzenlenen saldırıların sebep olduğu ekonomik zararların yanı sıra, savaşın olumsuz bir imaj yaratması sorunuyla da uğraşmak zorunda kalıyor. Her ne kadar Trump yönetimi bu sorunu görmezden gelse de Biden yönetimi açısından bu durum temel bir sorun teşkil etmektedir. Zira Biden yönetiminin göreve başlamasının ardından aldığı ilk kararlardan biri Husilerin terör listesinden çıkarılarak, Suudi Arabistan'a Yemen'deki operasyonlar için sağlanan silah

desteğinin durdurulması olmuştur. Başta Yemen savaşı olmak üzere birçok alanda Suudi Arabistan'ı destekleyen Trump yönetiminin aksine Biden yönetimi gerek sözlü olarak gerekse silah anlaşmalarını iptal etmek, Husi Ensarullah örgütünü terör listesinden çıkarmak ve Arap Koalisyonu'na sağladığı askeri-lojistik yardımları durdurmak suretiyle fiili olarak da Suudi Arabistan'ın Yemen'deki tasarruflarına muhalefet göstermektedir.

Yemen'deki savaş Veliht Prens Muhammed Bin Selman'ın bazı projelerini de akamete uğrattı. Yedinci yılına giren savaşta henüz hedeflerine ulaşamayan Bin Selman, buna karşılık ağır askeri bedellerle karşı karşıya kaldı. Dolayısıyla İran ile başlatılan müzakereler, Yemen'deki savaşın son bulmasına büyük katkı sağlayabilir. Zira Riyad, Yemen savaşını bitirme noktasında anahtarın yalnızca Husilerin elinde olmadığını ve Tahran'ın da bu savaşın bir tarafı olduğunu farkında. Aynı zamanda Suudi Arabistan, İran ile gerilimleri bitirmesi hâlinde Tahran yönetiminin de Yemen'deki savaşın bitirilmesinde kolaylık sağlayacağını umuyor. Bu sebeple savaşın nasıl son bulacağı ve Yemen'deki güç paylaşımı iki taraf arasında Bağdat'ta yapılan müzakerelerde önemli bir yer kapladı. Yemen savaşının müzakereleri yürüten İranlı ve Suudi yetkililer açısından temel eksenini teşkil ettiği söylenebilir.

Uluslararası açıdan ise temel bir değişken Riyad yönetimini Tahran ile müzakerelere itmiştir. Bu değişken ise ABD'de yönetimin değişmesi yüzünden Washington'un yaklaşımlarında farklılık olması ve yeni ABD Başkanı Joe Biden'ın Suudi Arabistan'a yönelik takip ettiği politikadır. Donald Trump'ın gitmesiyle Suudi Arabistan önemli bir uluslararası müttefikini kaybetti. Yeni ABD yönetimi ise Suudi Arabistan'ı cezalandırmak için Cemal Kaşıkçı cinayeti, insan hakları meselesi ve Yemen savaşı gibi başta Veliht Prens Muhammed Bin Selman olmak üzere Riyad yönetiminin canını sıkan meseleleri gündeme getirmektedir.

Suudi Arabistan bu sebeple Katar ve daha az olmakla birlikte Türkiye ile olan ilişkilerini tedrici olarak iyileştirme yoluna gitti. İran ile gerçekleştirilen 4 müzakere oturumu da bu çerçevede değerlendirilebilir. ABD yönetiminin, Tahran'daki rejimin düşürülmesine yönelik bir girişimin içine girmeyeceğinden emin olan Suudi Arabistan, iç istikrarını sağlamak için eninde sonunda İran ile ekonomik yardımlaşmaya ihtiyaç duyacağını farkına varmış ve diplomatik ilişkileri yeniden başlatma yoluna gitmiştir.

Bütün bunların yanı sıra, İran'a yönelik baskıların başarısız olması ve yeni ABD yönetiminin nükleer anlaşmaya dönüş noktasında bir yönelime girmesinin yanında, Washington yönetimi, Biden'ın Ulusal Güvenlik Müsteşarlığı tarafından belirlenen ve Rusya ile Çin tehdidine yoğunlaşan bir plan çerçevesinde Ortadoğu'daki etkinliğini azaltarak kendisine tehdit oluşturan meselelere

yönelme stratejisini benimsedi. Bu kapsamda, Suudi Arabistan'daki Patriot bataryalarını geri çeken Washington yönetimi, 11 Eylül saldırılarına ilişkin belgeleri de açıklayarak, Afganistan'dan tamamen çekildi. Bütün bunlar, Suudi Arabistan'ın artık ABD'ye güvenemeyeceği sonucunu çıkarmasına sebep oldu. Bu da Riyad'ı bölgesel politikalarını değiştirmeye itti.

Müzakerelerin Önündeki Engel ve Zorluklar

Suudi Arabistan ile İran arasında, Bağdat'ta 4 müzakere oturumu yapılmasına rağmen süreci olumsuz etkileyen bazı engeller varlığını sürdürmektedir. Müzakerelerin önündeki engellerden **biri** her iki ülkenin de uzlaşma için ön şart sunmasıdır. Riyad tarafı, İran'ın bölgeye yönelik yaklaşımlarını değiştirmesi gibi bazı şartları birçok kez öne sürdü. Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed Bin Selman, 28 Nisan'da el-Arabiyya'ya yaptığı bir açıklamada, "İran ile ilişkilerimizin düzelmesi için öncelikle Tahran yönetiminin bölgeye olan yaklaşımlarını değiştirmesi gerekiyor" dedi. Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal Bin Ferhan ise konuya dair yaptığı bir açıklamada, "İran bölgeye yönelik yaklaşımlarını değiştirirse, Suudi Arabistan olarak doğrudan müzakerelere başlamaya hazırız" ifadelerini kullandı. Suudi Arabistan'ın ikinci şartı, İran'ın nükleer anlaşmanın yüklediği sorumluluklarını yerine getirmesidir. Yine Suudi Arabistan tarafından öne sürülen üçüncü şart ise Yemen'de ateşkes ilan edilmesi ya da en azından Suudi Arabistan topraklarını hedef alan saldırıların sonlanmasıdır. Buna karşılık İran da diplomatik ilişkilerin yeniden başlaması ve Büyükelçiliğini yeniden açması için Suudi Arabistan'dan İran muhalefetine siyasi ve medya desteğini durdurmasını talep etmektedir. İran'ın bu konudaki önceliğinin Suudi Arabistan'ın Belucistan'da etkili olan "Ceyşu'l Adl" adlı silahlı örgütün yanı sıra, Halkın Mücahitleri örgütü ve Ahvazlı diğer muhalif gruplara olan desteğini sonlandırması olduğu söylenebilir. Zira Tahran yönetimi, bazı güvenlik birimlerini hedef alan silahlı saldırılardan Suudi Arabistan'ı sorumlu tutuyor. Ayrıca İran, Suudi Arabistan tarafından finanse edilen Farsça yayın yapan bazı haber kanalları ve internet sitelerinin de faaliyetlerinin durdurulması şartını öne sürüyor.⁸

Müzakerelerin önündeki **ikinci** engel ise karşılıklı güven eksikliğidir. Gerçekte iki ülke arasındaki güvensizliğin kökleri oldukça derinde olmakla birlikte her iki ülkenin yetkilileri de birbirlerinin niyetlerinden şüphe duymaktadırlar. Örneğin, Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal Bin Ferhan, Ekim ayında yaptığı açıklamada, "Nükleer programının barışçıl olduğunu söyleyen İran'ın bu sözleriyle çelişen ihlallerinden büyük endişe duyuyoruz" ifadelerini kullandı. Taraflar arasında Irak'ta yapılan 4 müzakere oturumuna rağmen güvensizlik iki ülke arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmaya devam ediyor. İki taraf da medya aracılığıyla birbirine sataşmayı sürdürüyor. Bir taraftan İran, Suudi Arabistan'ı ayrılıkçı terör örgütlerini desteklemekle suçlarken, diğer taraftan ise Suudi Arabistan, İran'ı bölge ülkelerinin iç işlerine karışmak, Husileri silahlandırmak, deniz ticaret yollarının güvenliğini tehdit etmek ve ticaret gemilerini tehlikeye atmakla itham ediyor. Bir başka deyişle: Suudi Arabistan Dışişleri Bakanlığı, İran'ı "bölgedeki yayılmacı ve savaşlara neden olan politikasından" vazgeçmeye davet ederken, İran ise bölgeye istikrarın ancak Suudi Arabistan'ın bölgeye yönelik politikalarının etkisizleştirilmesiyle gelebileceğini düşünüyor.

İran ile Suudi Arabistan arasındaki müzakerelerin önündeki **üçüncü** engele baktığımızda ise bunun her iki tarafın da taviz vermemesi olduğunu görüyoruz. Gerek İran gerekse Suudi Arabistan “sıfır toplamlı oyunu” aşmayı istemiyor. Her ikisinin de birbirine taviz verme konusunda çekinceleri var. Yapılan 4 müzakerenin ardından taraflar arasındaki atmosferin yumuşaması, Husilerin Suudi Arabistan topraklarına yönelik saldırılarının azalması ve Suudi Arabistan’ın Viyana müzakerelerinde nükleer anlaşmaya dönüş seçeneğini desteklemesi beklenirken, bunun tam aksi olmaya devam ediyor. Suudi Arabistanlı yetkililerin İran’ın nükleer programına yönelik eleştirileri devam ederken, Husiler de saldırılarını durdurmak bir yana bu süreçte saldırılarını arttırdı. Husi Ensarullah örgütü, Eylül 2021’de Suudi Arabistan’a ait önemli tesislere yönelik saldırılarına devam etti.

Müzakerelerin ilerleme kaydetmesinin önündeki **dördüncü** engel de iki ülke arasında çözümü zor ve tartışmalı meselelerin olmasıdır. İran’da meydana gelen İslam devriminden bu yana Suudi Arabistan-İran ilişkileri iki kez kesintiye uğradı. Taraflar arasında hâlâ çözülemeyen anlaşmazlıklar var. Her iki ülke nezdinde de birbirine karşı olan düşmanlık ve jeo-siyasi rekabetin kökleri oldukça derinde. Taraflar, Yemen ve Suriye ile diğer başka bölgelerde birbirlerine rakip vekillerini destekliyor. Hem Suudi Arabistan hem de İran hegemonyanın kendisinde olmasını istiyor. Bu durumun aşılması ise mezhepsel ve jeo-siyasi ihtilafların çözülerek “sıfır toplamlı oyunun” aşılmasına bağlı.⁹

İran-Suudi Arabistan müzakerelerinin önündeki **beşinci** engel ise bölgesel aktörlerin bu yakınlaşmaya olan muhalefeti. ABD ve Avrupa ülkeleri, müzakereleri memnuniyetle karşıladıklarını bildirirse de bölgede etkinliğe sahip bazı taraflar, Tahran-Riyad ilişkilerinin düzelmeye ihtimalinden memnun değil ve müzakereleri başarısızlığa uğratmak için ellerinden geleni yapacaktır. İsrail, Tahran-Riyad ilişkilerinin yeniden başlamasından korkan tarafların başında gelmektedir. Zira iki taraf arasındaki ilişkilerde iyiye doğru olacak herhangi bir değişim, İsrail’in çıkarlarına ve güvenliğine zarar verecek ve ülkeyi bölgeye yönelik stratejisini gözden geçirmeye mecbur bırakacaktır.¹⁰ Zira İran-Suudi Arabistan ilişkilerinin çatışma noktasından salt rekabet ya da iş birliği noktasına gelmesi, İran ile mücadele yükünün yalnızca Tel Aviv’in sırtına binmesine sebep olacaktır. Bununla birlikte, Tahran-Riyad ilişkilerinin düzelmesi İran’ın diğer Arap ülkeleriyle de iyi ilişkiler kurmasının önünü açacak ve bu durum İsrail’in sürdürdüğü normalleşme sürecine darbe vuracaktır.

Müzakerelerde Muhtemel Senaryolar

Birinci Senaryo: Müzakerelerin Başarıya Ulaşması

İran-Suudi Arabistan müzakerelerinin başarıya ulaşması, muhtemel senaryolardan biri olarak önümüzde duruyor. Bu senaryoyu güçlendiren birçok itici etmen var. Bunlar; karşılıklı çıkarlar, iki tarafın güvenliğe duyduğu ihtiyaç, ekonomik gerekçeler, “sıfır toplamlı oyunun” aşılma

istenmesi, Viyana müzakerelerinin başarıya ulaşarak ABD'nin nükleer anlaşmaya geri dönmesinin ve Washington'un Suudi Arabistan'ı desteklemesinin arzulanmasıdır.

Son aylarda İran ile Suudi Arabistan arasında ciddi bir yumuşama görülmektedir. Her iki ülkenin yetkilileri de ikili ilişkilere dair olumlu açıklamalar yapmıştır. Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed Bin Selman, daha önce yaptığı bir açıklamada, "Önemli bir komşu ülke olmasından dolayı İran ile iyi ilişkiler kurmak istiyoruz ve bu ilişkilerin sürekli gelişmesini arzuluyoruz" demişti. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Said Hatipzade ise bu açıklamaya cevap olarak, "Suudi Arabistan'ın bize yönelik yaklaşımının değişmesinden memnuniyet duyuyoruz" ifadelerini kullanmıştı. Bu konuda Suudi Arabistan Kralı Selman Bin Abdülaziz de bir açıklama yaparak, "İran önemli bir komşu ülkedir. Kendileriyle yaptığımız müzakerelerin karşılıklı güven inşası için somut sonuçlar vermesini umuyoruz" şeklinde konuşmuştu. Hatipzade, bu açıklamaya da karşılık vererek, "İran ile Suudi Arabistan, son aylarda düzenli müzakereler gerçekleştirdi" demiş ve bu müzakereleri "çok iyi" şeklinde nitelendirmişti. İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan ise Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta gerçekleştirdiği bir basın toplantısında, "İran ile Suudi Arabistan arasındaki müzakereler, doğru yolda ve yapıcı bir şekilde ilerliyor. Bu hem iki ülkenin hem de tüm bölgenin çıkarıdır" ifadelerini kullanmıştı.

Hakikaten de Ortadoğu'daki mevcut gergin durum iki tarafı da diyalog yolunu tutmaya ve çıkarlarına hizmet edecek bir uzlaşmaya itebilir. Bu, Winston Churchill'in "Sürekli düşmanlık ve sürekli dostluk yoktur. Sürekli çıkarlar vardır" sözünün ete kemiğe bürünmüş hâli olarak ortada durmaktadır. Bununla birlikte, İran ile Suudi Arabistan arasında Bağdat'ta gerçekleştirilen müzakerelerin dördüncü oturumunun Ortadoğu'nun bu iki bölgesel gücü arasındaki gerilimin düşeceğine dair olumlu bir hava oluşturduğu gözden kaçmamalıdır. Zira son müzakereler, Ortadoğu'da yıllardır mücadele hâlindeki bu iki devlet arasında diplomatik bir değişimi ortaya koymuştur. Öte yandan, müzakerelerden sızdırılan haberler de tarafların Yemen meselesinin çözümü için temel hatlarda anlaşabildiklerini ve bu kapsamda Meşhed ile Mekke kentlerini Irak'ın Kerbela kenti üzerinden birbirine bağlayacak bir otoban yapılması ile Suudi Arabistan'ın gelecekte İran'a yakın grupların sabotajlarına uğramaksızın Suriye ve Irak'ta yatırım yapmasına izin verileceğini bildirmektedir.

İran ve Suudi Arabistan'ın müzakerelerin sürmesini ve diplomatik ilişkilerin yeniden başlamasını istediği açık. Bunun yerel, bölgesel ve uluslararası olmak üzere çeşitli sebepleri bulunuyor. Tarafları müzakerelere iten iki temel sebep olan Yemen krizinden çıkış ve ABD'de Biden'ın yönetime gelmesi, Suudi Arabistan'ı İran'a yönelik hitabını değiştirmeye ve müzakere kapısını açmaya itmiştir. Viyana müzakereleri ve ABD'yi nükleer anlaşmaya döndürmek ile İsrail'in bölgede sürdürdüğü normalleşme hamlesini başarısızlığa uğratmak ise İran'ın müzakerelere girişmesinde itici sebepler olmuştur.

İran ve Suudi Arabistan'ın ortak çıkarlara dayanarak müzakereleri sürdürmesi hâlinde bunun başarı umudu vereceğini söylemek mümkün. Geçtiğimiz on yıllarda iki ülke arasında var olan diplomatik ilişki tecrübesi, ikisinin de sadece iyi ilişkiler kurmaya değil, aynı zamanda iş birliği noktasına gelme becerisine sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin daha önce de Haşimi Rafsancani ve Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanlıkları döneminde iki ülke ilişkileri iyileştirme kararı almış ve başarılı olmuştur.

İkinci Senaryo: Müzakerelerin Durması

Buna karşılık müzakerelerin askıya alınması da gerçekleşmesi mümkün olan senaryolardan biridir. Tahran ve Riyad arasında, Eylül ayına kadar yapılan 3 müzakere eski Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani döneminde, son müzakere ise muhafazakâr Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi döneminde gerçekleşti. Üçüncü müzakerenin ardından İran'daki hükümet değişikliği nedeniyle müzakerelere 3 ay ara verilmişti. Bu yüzden, ABD-İran ya da İsrail-İran arasında gerilimin artması ve Irak'ta yeni Başbakan tayin edilmesi gibi yeni sebeplere bağlı olarak İran-Suudi Arabistan müzakerelerinin askıya alınma ihtimalinin olduğu söylenebilir. Bu noktada, müzakereler için hem Tahran hem de Riyad'ın güvenini kazanan tek kişi Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımı'ydi. Göreve gelmesinin ardından Tahran-Riyad arasında mekik diplomasisi uygulayarak iki ülke yetkilileri nezdinde arabuluculuk yapan el-Kazımı, bunu yaparken Veliht Prens Muhammed Bin Selman ve İranlı liderlerle olan yakın ilişkilerinden faydalanmıştı. Kazımı, aynı zamanda dördüncü oturum dahil taraflar arasında gerçekleşen bazı oturumlara bizzat katılmıştı.¹¹

Kazımı'nin görev süresinin sona ermesiyle birlikte, Irak'ın arabuluculuğu ve yeni hükümetin bu arabuluculuğu ne kadar yapabileceği noktasında soru işaretleri de gündeme gelmeye başladı. Bazı uzmanlar, yeni hükümetin Kazımı tarafından başlatılan işi sürdüreceğini söylemektedir. Zira Kazımı, arabuluculuk işine soyunurken Suudi Arabistan ile İran arasında etkin olabilecek bütün siyasi güçlerin desteğini almıştı. Çünkü bu güçler, Kazımı'nin üstlendiği bu arabuluculuk rolünün Irak'ın güvenlik ve istikrarıyla da bağlantılı olduğunu ve arabuluculuğun başarısının büyük önem taşıdığını düşünüyordu. Dolayısıyla Kazımı hükümetinin taraflar arasında müzakere takvimi belirlenmesi hususunda uyarıcı rol üstlenmesi ve uygun koşulları oluşturması ile müzakerelerin medyaya yansımaması noktasındaki tarafların hassasiyetlerine saygılı olması nedeniyle Irak tarafının bu konudaki çabalarının son bulmayacağı söylenebilir. Ancak buna karşılık bazı uzmanlar da Irak'ta her hükümetin kendisinden önceki hükümet tarafından imzalanan anlaşma ve yapılan projeleri rafa kaldırması geleneğine dikkat çekerek, bu geleneğin Irak'ta gerçek bir devlet yapısı inşa edilmesi konusunda kayda değer ilerleme sağlanmasını da engellediğinin altını çiziyor.¹² Bununla birlikte, yeni Irak hükümeti müzakerelere ev sahipliği yapma noktasında tereddüte düşse bile Umman ve Katar gibi ülkelerin bu rolü üstlenmeye hazır olduğu belirtiliyor.

Üçüncü Senaryo: Müzakerelerin Başarısız Olması

Suudi Arabistan-İran müzakerelerinde gerçekleşmesi muhtemel senaryolardan bir diğeri ise başarısızlıktır. Bunun için mevcut çeşitli sebepler: Viyana müzakerelerinin başarısız olması, ABD'nin Suudi Arabistan'a yönelik yaklaşımının olumlu bir yöne evrilmesi ve Tahran-Riyad arasındaki karşılıklı suçlamaların sürmesi ile tarafların "sıfır toplamlı oyunda" ısrar etmesi olabilir. Viyana'daki müzakerelerin çıkmaz yola girmesi, İran-Suudi Arabistan müzakerelerine de olumsuz yansiyabilir. Müzakerelerin başarısızlığı, İran-Suudi Arabistan görüşmelerinin de başarısızlığı senaryosunu beraberinde getirebilir.

Gerçekte, Trump'ın nükleer anlaşmadan çekilmesini büyük bir memnuniyetle karşılayan Suudi Arabistan'ın nükleer müzakerelerin başarısında bir çıkarı olmadığı açık. Suudi Arabistan, İran'a yönelik yaptırımların sürmesini çıkarlarına uygun görmektedir. Zira yaptırımların devam etmesi İran'ın bölgesel hedeflerine ulaşma gücünü azaltacaktır. Ayrıca Suudi Arabistanlı yetkililere göre, ABD'nin nükleer anlaşmaya geri dönmesi İran'ın yükünü hafifletecek ve Tahran'ın siyasi ve ekonomik gücünü arttırarak "direniş eksenini" güçlendirecektir.

Bunun yanı sıra, Tahran ve Riyad yönetimlerinin "sıfır toplamlı oyun" politikasındaki ısrarı ve taviz vermez tutumları da müzakerelerin başarısızlığı senaryosunu güçlendirmektedir. Ne İran ne de Suudi Arabistan taviz vermek istemezken, her iki tarafın da müzakerelerden beklentileri farklılık göstermektedir. İran, Suudi Arabistan ile ilişkilerinin yeniden başlamasını, Viyana müzakerelerinin başarılı olması için isterken, Suudi Arabistan ise İran ile ilişkilerini iyileştirerek güvenlik sorunlarını çözmeyi ve özellikle de Yemen savaşını sonlandırarak Husilerin topraklarına yönelik düzenlediği saldırıları engellemeyi amaçlamaktadır.

Gerçekte İran-Suudi Arabistan müzakereleri, tarafların birbirleriyle olan uzlaşmazlıklarını ya da bölgesel krizleri çözüme arzusu üzerine bina edilmiş değildir. Tarafları bu müzakerelere iten nedenler hayati olmamakla birlikte ihtiyaç duydukları sebeplerdir. Suudi Arabistan, Trump döneminde İran ile müzakereler için herhangi bir arabuluculuğu kabul etmemekle birlikte, müzakerelere girişmeden evvel Tahran'a karşılama zor şartlar sunarak, bölgedeki İran nüfuzunun bitirilmesini istiyordu. Bu sebeple iki taraf arasındaki müzakereleri "beklenmedik müzakereler" olarak isimlendirmek mümkündür.

Tahran ve Riyad'dan gelen olumlu açıklamalara ve taraflar arasında 4 müzakere oturumu gerçekleşmiş olmasına rağmen iki taraf arasındaki gergin atmosfer ve karşılıklı suçlamalar son bulmuş değildir. Örneğin, Suudi Arabistan'ın BM Daimi Temsilcisi Abdullah el-Muallimi, dördüncü müzakere oturumundan birkaç gün sonra yaptığı açıklamada, "İran'ın sınırı aşan derecede uranyum zenginleştirmeye devam etmesi bölge ülkelerine gerçek bir tehdit arz ediyor" ifadelerini kullanmıştı. Bu açıklamaya cevap veren İran'ın BM Daimi Temsilcisi Haydar Ali Beluci ise BM Genel

Kurul oturumunda yaptığı konuşmada, “Suudi Arabistan ve İsrail, nükleer müzakereler sürerken bu müzakerelerin başarısız olması için bütün güçlerini kullandı” iddiasını ileri sürmüştü.

İran ve Suudi Arabistan, gerçekte yaklaşımları ve vizyonları açısından iki farklı uçta bulunuyor. Dolayısıyla aralarındaki gerginliği düşürmeleri olası olsa da gerilimi tamamen bitirmeleri temelde fikirsel ve kimliksel sebeplerin değişmesine bağlıdır. Bu da mevcut durumda ihtimal dışındadır. İki taraf arasındaki derin ihtilaflara ve bu ihtilaflara sebep olan çoklu sebeplere bakıldığında, müzakerelerde hızlı bir ilerleme öngörmek oldukça zorlaşmaktadır. Zira Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal Bin Ferhan, 4 oturum yapılmasına rağmen müzakereleri “istikşafi” olarak nitelemişti. Bu yüzden bazı uzmanlar, bundan sonraki müzakerelerin sadece görüşmelerden ibaret olmasını öngörmektedir.

Sonuç

Riyad yönetiminin, Tahran ile yaşanan ihtilafların çözümünden ve ilişkilerin yeniden başlamasından memnuniyet duyacağını çeşitli vesilelerle vurgulamasına rağmen Ortadoğu'nun bu iki bölgesel gücü arasındaki gerilimli meseleler bütün sıcaklığıyla devam etmektedir. Tarafların fikir, çıkar ve tasavvur çatışmaları ve son yıllarda iki ülke ilişkilerine hâkim olan zıt vizyonlar, söz konusu müzakerelerin ilerleme kaydetmesini zorlaştırmıştır. Bununla birlikte gerek Tahran gerekse Riyad'dan gelen karşılıklı olumlu açıklamalar, gelecekte bu müzakerelerin başarılı olması ve taraflar arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden başlayarak büyükelçiliklerin açılması ihtimalinin de var olduğunu göstermektedir. Ancak müzakerelerin başarılı olması iki ülkenin iş birliğine başlamasını zorunlu kılmayabilir. Bu müzakereler, tarafları çatışma noktasından salt rekabet noktasına da getirebilir.

Bütün bunların dışında doğal olarak İran ile Suudi Arabistan arasındaki gerilim, yalnızca iki ülkenin önüne engeller çıkarmakla kalmamakta, bölgedeki diğer ülkelere de olumsuz şekilde yansımaktadır. Bu sebeple İran-Suudi Arabistan çatışması son 6 yılda Ortadoğu'da yaşanan en önemli jeo-siyasi gerginliklerden biri olarak nitelenebilir. Örneğin bu gerilimin bölgeye getirdiği olumsuz etkiler arasında tarafların silahlanarak milyarlarca dolarlık silah anlaşmalarına yönelmesi, bölgede terörün alan bulması, Yemen'de savaşın sürmesi, İslam dünyasında mezhepsel, etnik ve dini ayrılıkların keskinleşmesi ve bölgesel çatışmaların yoğunlaşması sayılabilir. Bütün bunlar, Tahran-Riyad geriliminin en önemli sonuçları arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, gerginliklerin yatıştırılarak ihtilafların azaltılması, Suudi Arabistan-İran ilişkilerinde gerilimin düşürülmesi, çatışma noktasından salt rekabet ve iş birliği noktasına gelinmesi gibi hedeflerin her biri bölgedeki gerilimi de düşürecek, istikrarı güçlendirecek ve zayıf olsa da barışı bölgesel çatışmaların yerine koyacaktır. Aksi hâlde Ortadoğu'daki gerginlik ve istikrarsızlığın gelecekte artarak devam etmesi olasıdır. Bu da yalnızca İsrail'in işine gelecektir.

Referanslar

- 1- İran Ticaret Odası Başkanı'nın GSMH verilerine ilişkin Eylül 2021'de yaptığı açıklama: <https://www.entekhab.ir/fa/news/638663/>
- 2- İran İstatistik Kurumu'nun Ağustos 2021 verileri: <https://www.amar.org.ir/news/ArticleType/ArticleView/ArticleID/15830>
- 3- İran Eski Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin 26 Eylül 2020 tarihli açıklaması: <https://zu.pw/aVDzX>
- 4- Konuya ilişkin başvuru kaynağı: <https://zu.pw/FUny2>
- 5- Konuya ilişkin başvuru kaynağı: <https://zu.pw/avgag>
- 6- Khaleej Online sitesinde Suudi Arabistan'ın Yemen savaşı için harcadığı paraya ilişkin 4 Mart 2019 tarihli haber: <http://khaleej.online/GJX7y4>
- 7- Yoel Guzansky ve Ari Heistein'in konuya ilişkin başvuru yazısı: <https://nationalinterest.org/feature/saudi-arabias-war-yemen-has-been-disaster-25064>
- 8- Mustafa el-Zevati'nin Arabi Post sitesinde 5 Ekim 2021 tarihinde yayımlanan yazısı: <https://zu.pw/Ytcgi>
- 9- Ali Nejat, Suudi Arabistan-İran Müzakereleri: Zorunluluklar ve Engeller, İran ve Komşu Ülkeleri kitabı içinde, Uluslararası Siyaset Merkezi, 2021, s. 253.
- 10- Yoel Guzansky ve Sima Shine'nin 3 Kasım 2019 tarihinde kaleme aldıkları yazı: <https://www.inss.org.il/publication/a-possible-thaw-in-iranian-saudi-tensions-ramifications-for-the-region-and-for-israel>
- 11- Ali Nejat, "İrak ve Bölgesel Sahaya Dönüş Çabaları" başlıklı, 5 Ekim 2021 tarihli yazı, s. 5. <https://www.bayan-center.org/wp-content/uploads/2021/10/976t32.pdf>
- 12- Bera el-Şemri, "İrak Seçimlerinin Ardından Suudi Arabistan ile İran Arasındaki Arabuluculuğun Akıbeti Ne Olacak?" el-Arabi el-Cedid, 5 Ekim 2021 tarihli yazı: <https://zu.pw/FaRam>

YAZAR HAKKINDA

İranlı yazar ve Ortadoğu araştırmacısı Ali Nejat, Tahran'daki Allame Tabatabai Üniversitesi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika Araştırmaları Bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Hâlihazırda İran'daki Peyam Nur Üniversitesi'nde misafir öğretim görevlisi olarak görev alan Nejat, Tahran Uluslararası Güvenlik İşbirliği Kurumu Aşırıcılık ve Terör Araştırmaları Birimi'nin Müdürlüğü ve Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanlığı görevlerini de sürdürmektedir.

Ali Nejat'ın ilgi alanları arasında Ortadoğu ülkelerinin dış politikası, Suriye krizi ve Arap dünyasındaki İslami hareketler yer almaktadır. Nejat, ayrıca bazı Farsça, Arapça ve İngilizce çalışmaların yazarıdır. Kalemeye aldığı kitaplar: "Ortadoğu: Şimdi ve Gelecek", "Suriye Krizi: Kökenleri, Boyutları ve Sonuçları", "Suriye Krizi ve Bölgesel Aktörler", "Kuruluşundan Düşüşüne Kadar IŞİD", "Suriye Selefililiği", "Boko Haram: Barışçıl Davetten Silahlı Cihada"

AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA

Al Sharq Stratejik Düşünce Kuruluşu, demokratik katılım, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog ve sosyal adalet ideallerini teşvik etmek amacıyla, tarafsız ve titiz bir yaklaşımla araştırma yapmayı üstlenen bir düşünce kuruluşudur.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +90 212 603 18 15
Faks: +90-212-603 1665
E-posta: info@sharqforum.org

research.sharqforum.org

SharqStrategic

الشرق
للأبحاث الاستراتيجية

AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH